

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

IMAGINAȚIA. AL 37-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL AL ASOCIAȚIEI SOCIETĂȚILOR DE FILOSOFIE DE LIMBA FRANCEZĂ ASPLF

(Rio de Janeiro, 26–31 martie 2018)

Cu puțin înainte de Paștele ortodox și în săptămâna mare a Paștelui catolic, între 26 și 31 martie a.c., a avut loc într-una dintre cele mai mari țări catolice din lume, precum Brazilia, la Rio de Janeiro, cel de-al 37-lea Congres Internațional al ASPLF, cu tema puțin valorificată de congresele de filosofie, și anume „Imaginația”. El s-a realizat, din partea locală, de către prof. Jean-Yves Béziau, profesor la Universitatea Federală din Rio de Janeiro și de João Ricardo Moderno, președintele Academiei Braziliene de Filosofie; din partea conducerii asociației, pregătirile s-au realizat prin strădaniile prof. Daniel Schulthess, pro-rector la Universitatea din Neuchâtel (Elveția) și ale prof. Jean Ferrari, președintele onorific al ASPLF. Instituțiile care și-au dat concursul la punerea în fapt a acestui eveniment au fost: Agenția Universitară a Francofoniei, FISP, Confederația Elvețiană, Consulatul General Elvețian la Rio de Janeiro, Belgica din Brazilia, Republica Franceză, Institutul Francez din Brazilia, Consulatul General al Franței la Rio de Janeiro, CEP/FDC, Universitatea din Rio de Janeiro (Universidade do Brasil), CNPq, Societatea Franceză de Filosofie. Din Comitetul de organizare au făcut parte: J.-Y. Béziau, Susana de Castro, Vinicius dos Santos Claro, Gérard Emile Grimberg, Jean Leclercq, João Ricardo Moderno, Manuel Mouteira, Claude Piché, Patricia Carvalho Reis, Daniel Schulthess, Ricardo Terra. Acesta a fost ajutat de Comitetul științific format din: Newton da Costa, Itala D’Ottaviano, Jean Ferrari, Yvon Gauthier, Michel Ghins, Ricardo Jardim, André Leclerc, Daniel Parrochia, Ricardo Silvestre.

Gazda Congresului ASPLF, Rio de Janeiro sau Râul din ianuarie a fost al doilea nume al orașului, după Henriville, în onoarea regelui Franței Henric al II-lea (1519–1559). El a fost întemeiat de către francezi, în jurul unei colonii numite Franța Antarctică; ea a durat din 1555 până în 1559. La 15 noiembrie 1889 la Rio de Janeiro a fost declarată Republica braziliană, de către un grup de pozitiviști, care au postat pe drapelul brazilian deviza lui Auguste Comte: „ordine și progres”. Congresul ASPLF de la Rio de Janeiro s-a înscris pe linia proiectelor de promovare a științei, învățământului și culturii în Brazilia, al căror rezultat îl constituie numeroasele manifestări științifice, de anvergură internațională, organizate în ultimii ani. În domeniul filosofiei, Brazilia a organizat în anul 2005 Congresul Internațional Kant la São Paulo, iar în anul 2013 a organizat Congresul Internațional al Societății Kant de Limba Franceză SEKLF, la Salvador da Bahia; în plus, la cel de-al XXIV-lea Congres Mondial de Filosofie, care va avea loc anul acesta în luna august în China, Brazilia intenționează să își depună candidatura pentru organizarea următorului congres. Și nu este mai puțin important faptul că la manifestări științifice din alte părți ale lumii (în special din Europa și America de Nord), Brazilia se manifestă cu delegații importante. Revenind la Congresul ASPLF de la Rio, minuțiozitatea cu care a fost organizat s-a reflectat în mai multe evenimente, între care pregătirea lingvistică a participanților prin trimiterea de filmulețe destinate învățării de cuvinte și expresii în limba portugheză, întrucât francofonia Braziliei a fost numai una de început (din timpul colonizării franceze), ea atenuându-se cu timpul, ajungând în prezent la un procent redus de francofoni, ca și de anglofoni. Alte elemente în sprijinul participanților au fost informațiile financiare și de transport. Pentru prima dată în organizarea congreselor internaționale, s-a făcut o planificare a venurilor și plecărilor la/și de la Rio, pentru ca participanții să ajungă la hotel (contracost) în cel mai scurt timp și

în cele mai bune condiții; și tot prin aceleași taxiuri private s-a asigurat vizitarea orașului, pentru a căror bună desfășurare organizatorii și-au antrenat familiile (d-na Catherine Béziau) și prietenii (Fabio și Pedro). Un element important al bunei desfășurări a acestui eveniment a fost gândirea topografiei sale: într-un perimetru mic, dar de o mare frumusețe naturală. El a avut loc la Centrul de Reciclare a Personalului Militar (Forte Duque de Caxias CEP/FDC), care are în perimetrul său o colină cu o rezervație naturală cu floră și faună protejate. Poziția sa este în punctul terminus al plajei Leme, învecinată cu celebra plajă Copacabana. Vis-à-vis de plajă, la mai puțin de 0,5 Km de Fort a fost ales hotelul Arena Leme, pentru a-i găzdui pe organizatori și pe cei mai mulți participanți.

Congresul ASPLF a fost structurat în următoarele secțiuni: natura imaginației (conceptibilitate și posibilitate, rațiune și comprehensiune, intuiție și creativitate, sensibilitate și emoție, idee și gândire, spirit și creier, reprezentare și limbaj, alegorie și metaforă); figuri ale imaginației (fabricarea de imagini în pictură, fotografie, desen și vis), semne ale imaginației (diagrame, grafice, pictograme, simboluri), ecranul imaginației (televiziune, ordinator, cinema); imaginația filosofilor (caverna lui Platon, chiliogonul lui Descartes, înșelarea imaginației la Malebranche, dispensarea de imaginație la Leibniz, sinteza imaginației la Kant, funcția fabulatorie la Bergson, imaginarul lui Sartre); imaginația la lucru (în științe: matematică, fizică, biologie, medicină; în religie: hinduism, creștinism, islam, iudaism); practici ale imaginației (codul rutier, publicitățile, politica, moda). Acestor secțiuni li s-au adăugat următoarele mese rotunde: imaginație și putere; imaginarea filosofiei practice; imaginație și religii; imaginație, credință și rațiune; imaginație, posibilitate și conceptualizare; logică și imaginație; imaginație și fizică; imaginație, pictură și creație. Un element de noutate l-a prezentat „Noaptea Filosofiei”, realizat și regizat de Mériam Korichi, în ultima zi a Congresului în Parque Lage, care a coincis cu noaptea Învierii catolice; ea a fost gândită ca o manifestare la care să aibă acces și locuitorii orașului, și să se desfășoare în limba portugheză. Șase filosofi au expus pe tema „iubirii”, în fața unei cești de cafea și a unui pahar cu vin. Acest Banquete do amor inspirat de Platon a avut drept participanți pe: J-Y. Béziau, Luisa Buarque de Holanda, Renato Matoso, Claudia Passos, Clara Rodrigues, Fernando Santoro.

Lucrările Congresului ASPLF au fost deschise de João Ricardo Moderno, președintele Academiei Braziliene de Filosofie, care a omagiat demersurile făcute de președintele ASPLF, Daniel Schulthess la organizarea evenimentului, ca și a membrilor biroului ASPLF, „orchestrate” de J-Y. Béziau. Vorbitorul s-a referit la mijloacele politice, diplomatice, științifice și culturale necesare dezvoltării dialogului preferențial cu limba franceză, evidențiind totodată legile fiscale date în beneficiul proiectelor culturale. A urmat Daniel Schulthess, profesor la Universitatea Neuchâtel, președinte al ASPLF, care a legat luna martie a congresului de înflorirea primăverii, generatoare de imaginație (cu toate că la Rio era toamna australă), dar și de orașul Rio de Janeiro, „creuzet al unei creații continue, care este Brazilia”. Jean-Yves Béziau, profesor la Universitatea Federală din Rio, director de relații internaționale al Academiei Braziliene de Filosofie, a relatat istoricul organizării prezentului congres, în timpul Congresului Mondial de Filosofie de la Atena, 2013, la sugestia președintelui de onoare al ASPLF, Jean Ferrari; și totodată a relatat istoricul preocupărilor sale pentru tema aleasă, care a fost „imaginația”.

Mese rotunde. Vom începe cu cea organizată de J-Y. Beziau, cu titlul „Imaginație, posibilitate și conceptualizare”. Au mai participat A. Fuhrmann, Univ. Goethe (Germania), J. A. Molina, Univ. de Stat Rio Grande do Sul, Brazilia, F. Pataut, CNRS (Franța), Cl. Pizzi, Univ. Sienna (Italia). A fost analizată ideea lipsită de imagine, care este Chiliogonul lui Descartes, precum și alte lucruri imposibile. Numele orașului, Râul din Ianuarie este posibil, dar este lipsit de referent. „Imaginație și religii” a fost masa rotundă organizată de Boudouin Decharneux, Univ. Liberă din Bruxelles și Jean Leclercq, Universitatea Catolică Louvain-la-Neuve. Ei au examinat critic alunecarea discursului rațional către cel religios, spre o altă formă a imaginarului, la intersecția vizibilului cu invizibilul. „Imaginație, credință și rațiune”, organizată de Anne Baudart, secretar general al ASPLF. Imaginația, ca putere creatoare care se află în noi, a fost pusă în relație cu facultatea de judecare, care este rațiunea.

Conferințe plenare. J.-B. Brenet, univ. Sorbonna (Franța), în „Nici a gândi – *nici a fi* – fără imagini: Averroes cititor al lui Aristotel” a comentat celebra propoziție a lui Aristotel, după care „nu se poate gândi fără imagini”, adică inteligibilul pleacă de la imagini, în care se află germenul său.

Zhenzhen Guo, Univ. Pekin (China), în conferința „Polemica în jurul traducerii chineze a termenului «imaginație» și caracteristicile filosofiei chineze care pot fi deduse de aici”, a invocat drumul lung al redării în limba chineză a termenului „imaginație”, prin doi termeni cu aceeași ideogramă și aceeași pronunțare, *xiangsiang*. Diferența provine de la a doua ideogramă, a cărei etimologie trimite la imaginea elefantului, și semnifică „figură originară”, „stare și formă a lucrurilor”, în timp ce prima trimite la „asemănare”, „reflex”, „image făcută după un model”. Termenul occidental de „imaginație” a fost introdus la începutul secolului al XX-lea și a coexistat cu varianta chineză timp de câteva decenii, până când la sfârșitul secolului traducerea oficială s-a fixat definitiv. João Ricardo Moderno, Univ. de Stat Rio de Janeiro, a conferențiat asupra „Imaginației creatoare și creației estetice la Ionesco”, în care a evidențiat actualitatea filosofiei estetice și politice a lui Eugen Ionesco în istoria filosofiei contemporane, prin teoria sa asupra imaginației creatoare. Amirouche Moktefi, Univ. Tehnologică Tallin (Estonia), a conferențiat asupra „Imaginației necesare pentru a *circumscrie* un concept”, în care a examinat principiile reprezentării vizuale ale claselor și relațiilor între clase. Gerhard Seel, Univ. Berna (Elveția), în „Imaginație și ficțiune”, a tratat istoricul conceptului de imaginație, ca și relația imaginației cu ficțiunea în filosofia analitică actuală. Makoto Sekimura, Univ. orașului Hiroșima (Japonia), în „Problema imaginilor la Platon”, a abordat funcția imaginii în sistemul platonice de gândire, care tratează relația sensibilului cu inteligibilul.

Comunicări. J.-Y. Beziau, Univ. Rio de Janeiro (Brazilia), în „Poate fi imaginat imposibilul și/sau inconceptibilul?”, a examinat raporturile dintre imaginație, concep-tualizare și posibilitate; el a prezentat o teorie, după care cele trei noțiuni sunt independente una față de cealaltă, conform unei metodologii triple. În concluzie, există lucruri care nu sunt nici conceptibile, nici posibile. Claire Bressolette, Institutul Francez Cluj, Liceul G. Clemenceau, Montpellier (România, Franța), în „Imaginația cunoaște?”, a subliniat faptul că pentru ca imaginația să devină operantă în cunoaștere ar trebui să regândim: legătura dintre imagine și imaginație; abordarea tranzitivă a actului de cunoaștere, pentru o nouă înțelegere a intenționalității scolastice a cunoașterii tranzitive, prin revenirea la intenția fenomenologică; întemeierea unei antropologii în trei planuri: simț, imaginație, intelect, în vederea unui punct nodal de joncțiune, care caracterizează omul ca întreg. Rodica Croitoru, Academia Română (România), în comunicarea „Dezvoltarea imaginației de la ontologismul platonice la trans-cendentalismul kantian”, a evidențiat că în *Republica*, Platon a plasat imaginația între facultățile inferioare ale sufletului, pentru că se ocupă doar de umbre și reflexe. În *Critica rațiunii pure*, Kant a preluat această sarcină a imaginației de a procura succesiuni de imagini în absența obiectului, în scopul producerii sintezei imaginației în aprehensiune. Acest fel de imaginație, provenit din tradiția platonice, a fost numit imaginație reproductivă. Ceea ce a adus el nou în această problemă a fost capacitatea imaginației de a fi productivă și de a contribui la posibilitatea cunoașterii *a priori*. Aceasta este colaboratoarea directă a intelectului și totodată suportul filosofiei transcendente. Ștefania Bejan Univ. Iași (România), în comu-nicarea „Imaginea – purtătoarea de cuvânt a cuvintelor sau cum se poate imagina o comunicare bună”, a tratat comunicarea în scopul obținerii succesului prin creare, reflectare, construire, prevedere, visare, care se reduc la imaginare. M. Vieira Kritz, Laboratorul Național de Calcul Științific (Brazilia), în comunicarea „Imaginația – de la modelare la creativitatea matematică”, a utilizat relația de modelare a lui R. Rosen (1991) pentru a aprecia felul în care organizarea biologică ca aspect distinctiv, intrinsec și causal al fenomenelor viului ne îndreaptă către universul matematic. A. Lacroix, Univ. Sherbrooke (Canada), în comunicarea „Imaginarul la sursele filosofiei” a abordat noțiunea de imaginar dintr-o perspectivă pragmatistă, determinând rolul pe care îl ocupă ea în aprehensiunea lumii de către noi, ca și în cunoașterea noastră. Jean Leclercq, Univ. Catolică Louvain-la-Neuve (Belgia), în „Imaginarul între iluzii și puteri. Reflecții asupra fenomenologiei materiale a lui Michel Henry”, a analizat dialectica gândirii filosofului invocat, evidențind dubla expresie a gândirii imaginarului: ca expresie a exteriorității care mai gândește imaginea în cadrul unei gândiri a reprezentării, precum și ca potențialitate a exprimării afectivității. Vasile Măruță, Univ. Lorraine (Franța), în „Brâncuși sau sculptura ideii imaginate în transluciditatea materiei”, a evidențiat că asceza geometrică la sculptorul român provine dintr-un fond de imaginație, care dă seama asupra unei înțelepciuni de tip oriental. M. Nagasaka, Univ. Gunma (Japonia), în comunicarea „Imaginația – este rădăcina comună a sensibilității și intelectului? O lectură încrucișată din *Kant și problema metafizicii și Critica facultății de judecare*”, a abordat

tentativa lui Heidegger de a reînnoi filosofia kantiană plecând de la noțiunile de imaginație transcendențială și de schematism transcendențial. Mihaela Pop, Universitatea București (România), în „Emoții, imaginație și artă sau «Cum se poate plânge împreună cu Anna Karenina chiar dacă știm că ea există numai în imaginația noastră»”, a abordat semnificațiile vechi și noi ale unor noțiuni ca: emoție estetică, experiență artistică, imaginația creatoare a artistului; în analizarea lor s-a folosit metoda fenomenologică și a filosofiei analitice. Daniel Schulthess, Univ. Neuchâtel (Elveția), în comunicarea „Imaginația la Descartes”, a analizat proiectul intelectual al primei *Meditații*, în care toate lucrurile false sau îndoielnice admise anterior sunt respinse, spre a realiza un nou început. Acesta se bazează pe o structură triplă a facultăților de cunoaștere: simț, imaginație și rațiune. Ruxandra I. Vulcan, Univ. Sorbonna (Franța), în comunicarea „Imaginație și literatură: tema cuvântului în două texte ale Renașterii: *Cymbalum mundi*, atribuit lui Bonaventure des Périers, 1537 și *El Crotalón* de Cristóbal de Villalón, 1553”, în care a arătat felul în care imaginația, ca facultate creatoare, produce și transformă obiecte absente într-o lume ireală, fictivă, creând sinteze între semne și experiența perceptuală într-o unitate fictivă.

Adunarea generală a ASPLF. Președintele în exercițiu din timpul Congresului nu a cerut prelungirea mandatului, datorită sporirii sarcinilor sale de vicepreședinte al Universității Neuchâtel, drept care a fost propus ca succesor acad. Baudouin Decharneux, Univ. Liberă din Bruxelles (Belgia). Punctul vulnerabil al Adunării l-a constituit hotărârea ca organizatorul Congresului, J.-Y. Béziau, să nu fie ales vicepreședinte al ASPLF, după regula asociației, și s-a dat curs excepției. Reiterarea cererii organizatorului de a obține această funcție, care a constituit un procent important al mizei organizării Congresului de la Rio, a fost supusă votului membrilor Biroului ASPLF, iar rezultatul a fost de 14 voturi contra și de 4 pentru. Au existat voci care au fost nemulțumite de unele comunicări periferice, ca și de lipsa vreunui eveniment cu caracter artistic. Următorul Congres ASPLF din anul 2020 a fost asumat de o membră a Biroului, prof. Anne Baudart (Paris), care a propus ca temă „Participarea”, iar ca locație Parisul.

Rodica Croitoru